

Antwerpen-Kiel, Sint-Catharinakerk

Geschiedenis

Van “kleine kapel tot grote neoromaanse kerk” dekt hier een zeer bewogen geschiedenis van het Kiel. “**KYLE**” duidt op een bocht in de Schelde, een “waterdiepte”, zoals Floris Prims het uitdrukt, tussen twee zandbanken. Vanaf de 14de eeuw spreekt men van Hoog-Kiel en Laag-Kiel. Wateroverlast en onhoudbare oorlogstoestanden moesten overwonnen worden, vooraleer deze parochie op het droge stond en uit de wind van de turbulente geschiedenis van Antwerpen, waarbij de Kielenars moesten optornen tegen een sterk Onze-Lieve-Vrouwekapittel en de avances van de opkomende St.-Laurentiusparochie.

Palend aan de gronden van de St Michielsabdij aan de Schelde, bouwde Hugo Nose, beëdigd schepen van de stad Antwerpen, in 1246 met toestemming van de bisschop van Kamerrijk een piepkleine kapel, afhankelijk van de moederkerk, waar amper acht mensen achter het altaar konden plaats nemen. Ze was toegewijd aan “**St.-Catharina op de Berg Sinaï**”. Deze heilige was een vrouw van wijsheid en kennis die in 307 de woede opwekte van Keizer Maxentius omdat de verzamelde geleerden zich door haar overredingskracht lieten bekeren. Ze wordt geradbraakt op een wiel dat door hemelse inmenging breekt maar daarna onthoofd. Daarom wordt ze voorgesteld met wiel en zwaard. De legende vertelt dat zij door engelen naar de berg Sinaï werd gedragen, vanwaar pelgrimerende kruisvaarders relikwieën meebrachten. Was Nose zo een pelgrim, vraagt Floris Prims zich af in zijn *Geschiedenis van het Kiel* (Antwerpen 1938) ?

Rond 1324 bouwen de **Kartuizers van Edingen** met het akkoord van het Antwerpse O.-L.-Vrouwekapittel van hier een klooster rond het gebouwtje, want er was betwisting over de wettelijkheid van de gronden van Hugo Nose en de kapel stond te verkommeren. Deze priorij had niet veel parochiale rechten. De mannen was het toegelaten de eredienst te volgen in de kloosterkerk, de vrouwen in de kleine kapel. Alleen de paters mochten op het kerkhof begraven worden.

Wanneer in de 16de eeuw Maarten van Rossum een bedreiging wordt voor Antwerpen, beslist de magistraat klooster en huizen plat te branden om dit leger geen verschansing te bieden. Alleen de kleine kapel overleeft. De Karthuizers vertrekken naar Lier en de mensen van het Kiel zijn aangewezen op de **parochie van St.-Joris**.

De oud-parochianen blijven ijveren voor een **eigen parochie**. In **1563** is het zo ver, de Kielenars mogen hun kapel vergroten, ze worden een parochiekerk. De vreugde was van korte duur. Bij de oprichting van “Het Kasteel van Alva”, houdt de parochie op te bestaan.

In **1683** wordt er een **grotere kapel** gebouwd door een verzoekschrift dat de Drossaerd en de Schepenen richten tot bisschop Van Breuseghem. Ze zal haar rechten moeten verdedigen tegen de nieuw opgekomen St.-Laurentiusparochie. De mensen mogen kiezen waar ze begraven worden, want de kapel wordt nog steeds omringd door de begraafplaats van de Kartuizers.

De perikelen houden voor de Kielenars niet op: door de Successieoorlog, zal onder het Oostenrijks bewind, de **inval van de Fransen onder leiding van Lodewijk XV**, noodlottig worden voor de Kielse gemeenschap. Weer wordt de vlam in de gebouwen gestoken weliswaar nadat de kerkgoederen in veiligheid waren gebracht. Onder het desastreus **Frans bewind** wordt de Heerlijkheid van het Kiel afgeschaft en in 1795 worden alle kerkelijke goederen verkocht maar ... gekocht door Kielenars zodat in 1800 de diensten opnieuw kunnen starten. Door tegenkantingen van de St-Laurentiusparochie volgt echter een ware overlevingsstrijd. De Kielenars winnen het pleit maar dan lijdt de plek onder het aanleggen van de scheepswerven op de gronden van d St.-Michielsabdij, de uitbreidingen van de zuiderbolwerken en de laatste stuiptrekkingen van de Nederlandse generaal Chassée. Met de latere aanleg van de Brialmontvesting in 1865 zal de kapel ten slotte helemaal verdwijnen.

Antwerpen-Kiel, Sint-Catharinakerk

De huidige 19de-eeuwse neoromaanse kerk

Nieuwe start! Op 16 september 1862 wordt de Kerkfabriek opgericht. E.H. Danis is de eerste pastoor. Op 16 januari 1863 is het dan zover: omwille van de militaire erfdiensbaarheden, mag er in eerste instantie maar een houten kapel opgericht worden. In februari van hetzelfde jaar wordt de Kerkraad geïnstalleerd. Na 1864 worden de krijgserfdienstbaarheden opgeheven en kan men denken aan de bouw van een stenen kerk, nabij het oude kerkhof. Doch de Hogere overheid aanvaardt de uitgekozen plaats niet om gezondheidsredenen en de Stad wordt verplicht naar andere gronden uit te kijken. Het gekissebis zal nog tot 1869 duren.

Stadsbouwmeester P.J.A. Dens levert het definitieve ontwerp. Hij laat zich inspireren door de romaanse stijl. De Antwerpse aannemer van openbare werken, J. Lefebure, start de bouw in januari 1870. De kerk wordt en ingewijd in oktober van hetzelfde jaar (volgens een andere bron 23 juli 1877).

De kerk was gebouwd op een oppervlakte van 648m² op een plein van 41m. breed en 70m. lang en stond op ongeveer 100m. van het kerkhof. Ze kon plaats bieden aan 775 personen.

Al snel bleek de kerk te klein voor de grote bevolkingsgroei. De vergroting in 1912/14 door architect J. Bilmeyer, behield alleen drie traveeën van het schip. In 1956 werden nogmaals veranderingen aangebracht: een nieuwe zijingang in het zuidelijk transept door E. Goossens.

Beschrijving

Plattegrond: west-oost-georiënteerde neoromaanse driebeukige kruisbasiliek met ingangstravee. Vierkante **toren** in de noordzijbeuk, **doopkapel** in de zuiderzijbeuk van één travee met halfronde sluiting. Driebeukig **transept** van drie traveeën met vlakke sluiting. Aansluitend op het schip een **koor** van twee traveeën met eveneens een vlakke sluiting en twee zijkoortjes van elk één travee. Rechthoekige sacristie en bergplaats.

Opstand: bakstenen gevels met schaars gebruik van natuursteen. Rondbogen en aflijning van de torenverdiepingen en portalen in witte natuursteen. Zeer sobere hoofdgevel. Portaal geëscorteerd door twee rondbogige dubbelvensters. Tweede portaal in de toren. Op de eerste verdieping drie smalle rondboograampjes, idem op de volgende verdieping. Op de derde verdieping het klokkenhuis met drie luidklokken met een gewicht van 1850 kg., 1220 kg. en 680 kg., die niet met de beiaard verbonden zijn. Een polygonale ingesnoerde spits met leien bedekt en voorzien van vier dakkapellen werken het geheel af.

Hoeken en penanten met eenvoudige steunberen. In de gevel een roosvenster in verdiepte rondbogige muurvlakken bij voor-, koor- en transeptgevels. Rondboogvensters op lekdrempels, rondboogdeuren, boogvelden met bas-reliëfs.

In de kerk: de rondbogige scheibogen rusten op stevige pijlers. Kordonlijst, tongewelf met gordelbogen verstevigd met trekstangen, rusten op consoles. Zijbeuken en zijkoren zijn uitgerust met gordelbogen en kruisribgewelven. Het transept toont tribunes op 2 rondbogen. Schip, transept en koor gedeeltelijk afgetimmerd. Bepoeterd en lichtgrijs geschilderd interieur.

Het uurwerk wordt in 1873 geleverd door de firma Ed. Michiels-Moeremans, Mechelen. Het nieuwe systeem was een patent van de firma, waarbij een moederuurwerk was uitgerust met een apparaat met elektromagneet dat de elektrische minutenimpulsen kon omzetten in een beweging van de wijzers. Restauratie in 1946.

Antwerpen-Kiel, Sint-Catharinakerk

De beiaard: reeds van in 1910 zorgt de muziekminnende pastoor Stockmans voor orgel en beiaard. Luid- en beiaardklokken werden gegoten door de firma Felix van Aerschodt uit Mechelen. De beiaard overleefde wel de beide wereldoorlogen, zelfs de luidklokken ontsnapt aan de Duitsers omdat ze met een truukje aan de beiaard waren vastgemaakt, maar de kleinzoon uit de familie kocht het spel integraal op. Zo was er plaats voor een nieuwe beiaard.

De beiaard werd gegoten in 1993 door Petit & Fritsen B.V., Aarle-Rixtel, Nederland. De 47 klokken wegen samen 1820kg. Kenmerken: Mechels tuimelaarsysteem met automatisch spel, speeltrommel van 72 maten gegoten door Albert Cloetens, Mechelen, 1913.

Huidige beiaardier sinds 1993: Ludo Van den Bos (°1953).

Bibliografie

Floris Prims, *Geschiedenis van het Kiel*, Antwerpen 1938

Hugo Kaekebeke, Jules Moens, Piet Haemels, Guido Notelé, *125 jaar Sint-Catharinaparochie*, Antw.

Greet Plomptoux, Rita Steyaert: www.inventaris.vioe.be/dibe/relict/7543

Ludo Van den Bos, www.beiaard.org/site/node/14

Antwerpen-Kiel, Sint-Catharinakerk